

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА
ПОКРАЈИНСКА ВЛАДА

EDU**∞****NS**
UNIVERSITY

PROCEEDINGS FROM THE SCIENTIFIC CONFERENCE

**“Green transition in the
economy - situation and
perspectives“**

***„Zelena tranzicija u privredi –
stanje i perspektive“***

Novi Sad, Sremska Kamenica, Serbia

12th October 2023.

Novi Sad, Sremska Kamenica, 2023.

Zelena tranzicija u privredi – stanje i perspektive

Izdavač:

Univerzitet Educons

Vojvode Putnika 85-87, Novi Sad (S. Kamenica)

Tel: +381 21 4893 610

Urednici:

prof. dr Andrea Andrejević Panić

prof. dr Jelena Ješić

doc. dr Simonida Vukadinović

Tehnički urednici:

doc. dr Simonida Vukadinović

prof. dr Jelena Ješić

prof. dr Andrea Andrejević Panić

dr Zoran Brljak

Štampa: Tampograf, Novi Sad

Tiraž: 100 primeraka

ISBN-978-86-82088-13-4

Izrada ove publikacije realizovana je uz podršku Pokrajinskog sekretarijata za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost Autonomne pokrajine Vojvodine.

Ugovor broj: 142-451-2624/2023-04.

SCIENTIFIC CONFERENCE
“Green transition in the economy - situation and perspectives“

Contents

1. UNAPREĐENJE NACIONALNE KONKURENTNOSTI KAO CILJ UPRAVLJANJA SAVREMENIM EKONOMSKIM RAZVOJEM Andrea Andrejević Panić, Slobodan Cvetanović	11
2. NATIONAL INNOVATIVE CAPACITY AND ECONOMIC GROWTH IN RELATION TO SUSTAINABILITY Danica Mulić, Andrea Andrejević Panić	25
3. ORGANSKA POLJOPRIVREDA OD PROŠLOSTI DO SADAŠNJOSTI Zorana Srećkov, Vesna Vasić, Zorica Mrkonjić, Mirjana Bojović, Igor Vukelić Gordana Racić, Olivera Nikolić	39
4. EKONOMSKO – EKOLOŠKI DUE DILIGENCE KROZ PRIZMU EKSPLOATACIJE NEOBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJE Pavle Parnicki, Diona Đurđević, Bela Muhi	49
5. THE IMPORTANCE OF CIRCULAR ECONOMY DEVELOPMENT STRATEGIES IN THE WESTERN BALKANS REGION Jelena Ignjatović, Azemina Mashović, Jovana Kisin	65
6. INDICATORS OF RURAL DEVELOPMENT – CASE STUDY OF UŽICE Dejan Supić, Bogdan Milutinović	82
7. TOURISM INDUSTRY GOING GREEN: ECO-FRIENDLY TRENDS IN TOURISM Bela Muhi, Srđan Milošević	99
8. EKONOMSKI POKAZATELJI GAJENJA HELJDE SA ASPEKTA ODRŽIVOG RAZVOJA Olivera Nikolić, Dejan Supić, Slađan Rašić, Zorana Srećkov, Zorica Mrkonjić	108

9. ZELENA TRANZICIJA, TRŽIŠTE RADA I INFLACIJA U REPUBLICI SRBIJI Simonida Vukadinović, Andrea Andrejević Panić, Jelena Ješić	118
10. ODRŽIVA UMETNOST I CIRKULARNA EKONOMIJA: KREATIVNI PRISTUPI U POSTIZANJU ZELENE TRANZICIJE Sandra Iršević	127
11. EKO-SERTIFIKACIJA PROIZVODA I EKOLOSKI SISTEM MENADZMENTA - EKONOMSKI IZAZOV I INVESTICIJA U ODRŽIVU EKONOMIJU ZNANJA Jelena Ješić, Andrea Okanović, Andrea Andrejević Panić	135
12. CIRKULARNA EKONOMIJA KAO MEHANIZAM ZA REDUKCIJU OTPADA OD PLASTIKE Dunja Prokić, Ljiljana Ćurčić, Nataša Stojić, Mira Pucarević, Biljana Panin, Dragana Linda Mitić	145
13. RESILIENCE OF SETTLEMENTS IN TOURISM, ACTIONS FROM NATIONAL TO THE LOCAL LEVEL Éva Erdélyi	155

Naučni odbor

prof. dr Marko Malović, Fakultet poslovne ekonomije
Univerzitet Edukons, Sremska Kamenica

prof. dr Ivica Nikolić, Učiteljski fakultet, Univerzitet Educons, Sremska
Kamenica

prof. dr Goran Anđelić, Studije bezbednosti, Univerzitet Educons,
Sremska Kamenica

prof. dr Olivera Nikolić, Fakultet ekološke poljoprivrede, Univerzitet
Educons, Sremska Kamenica

prof. dr Aleksandra Rankov, Informacione tehnologije, Univerzitet
Educons, Sremska Kamenica

prof. dr Jelena Ješić, Fakultet poslovne ekonomije Univerzitet Educons,
Sremska Kamenica

prof. dr Andrea Andrejević Panić, Fakultet poslovne ekonomije
Univerzitet Educons, Sremska Kamenica

prof. dr Gordana Racić, Fakultet poslovne ekonomije Univerzitet
Educons, Sremska Kamenica

doc. dr Simonida Vukadinović, Fakultet poslovne ekonomije
Univerzitet Educons, Sremska Kamenica

Organizacioni odbor

prof. dr Jelena Ješić, Fakultet poslovne ekonomije Univerzitet
Educons, Sremska Kamenica

prof. dr Andrea Andrejević Panić, Fakultet poslovne ekonomije
Univerzitet Educons, Sremska Kamenica

prof. dr Gordana Racić, Fakultet ekološke poljoprivrede,
Univerzitet Educons, Sremska Kamenica

prof. dr Srđan Milošević, Fakultet poslovne ekonomije
Univerzitet Educons, Sremska Kamenica

doc.dr Simonida Vukadinović, Fakultet poslovne ekonomije
Univerzitet Educons, Sremska Kamenica

doc.dr Jelena Tadić, Fakultet poslovne ekonomije Univerzitet
Educons, Sremska Kamenica

doc.dr Jelena Jotić, Fakultet poslovne ekonomije Univerzitet
Educons, Sremska Kamenica

doc.dr Milan Mihajlović, Fakultet poslovne ekonomije
Univerzitet Educons, Sremska Kamenica

dr Zoran Brljak, Fakultet poslovne ekonomije Univerzitet
Educons, Sremska Kamenica

Jovana Kisin, Fakultet poslovne ekonomije Univerzitet Educons,
Sremska Kamenica

Nemanja Brkljača, Fakultet poslovne ekonomije Univerzitet
Educons, Sremska Kamenica

Milica Brljak, Fakultet poslovne ekonomije Univerzitet Educons,
Sremska Kamenica

dr Jelena Ješić³⁷, vanredni profesor

Univerzitet Edukons, Sremska Kamenica – Novi Sad,
Fakultet Poslovne ekonomije

dr Andrea Okanović³⁸, vanredni profesor

Univerzitet u Novom Sadu
Fakultet tehničkih nauka

dr Andrea Andrejević Panić³⁹, vanredni profesor

Univerzitet Edukons, Sremska Kamenica – Novi Sad,
Fakultet Poslovne ekonomije

EKO-SERTIFIKACIJA PROIZVODA I EKOLOSKI SISTEM MENADZMENTA - EKONOMSKI IZAZOV I INVESTICIJA U ODRŽIVU EKONOMIJU ZNANJA⁴⁰

SAŽETAK: Ekološka sertifikacija proizvoda i implementacija sistema ekološkog menadžmenta su ključne komponente ulaganja u održivu ekonomiju. Iako predstavljaju ekonomske izazove, oni takođe nude brojne prednosti i mogućnosti za preduzeća i ukupnu ekonomiju. Glavni cilj ovog rada je da da pregled uključenih ekonomskih izazova i potencijalnog povrata ulaganja u održivu ekonomiju: troškovi usklađenosti, pristup tržištu i diferencijacija, operativna efikasnost, inovacije i razvoj proizvoda, otpornost lanca snabdevanja, pristup finansiranju i podsticaji, usklađenost sa propisima i smanjenje rizika, poboljšani odnosi sa zainteresovanim stranama, itd. Prevazilaženje neizbežnih prepreka, kao što su troškovi unapred, složenost i administrativne procedure, ograničeni standardi i opcije sertifikacije u zemljama u razvoju, zainteresovane strane u industriji i jedinice lokalne samouprave strateški odlučuju da vode svoje zajednice u pravcu zelene ekonomije. Ekološka sertifikacija proizvoda i implementacija sistema

³⁷ jelena.jessic@educons.edu.rs

³⁸ andrea.katic@uns.ac.rs

³⁹ andrea.andrejevic@educons.edu.rs

⁴⁰ Ovo istraživanje je podržalo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, broj: 451-03-47/2023-01/200032 i broj: 451-03-47/2023-01/200156. Transicija AP Vojvodine ka cirkularnoj ekonomiji: analiza stepena poznavanja i definisanje inputa za strateško koncipiranje“. Projekat pod brojem 142-451-2589/2021-01.

ekološkog menadžmenta predstavljaju ekonomske izazove, predstavljaju značajne mogućnosti za poslovanje i privredu u celini. Ulaganjem u održivu ekonomiju, preduzeća mogu pristupiti novim tržištima, diferencirati se, poboljšati operativnu efikasnost, pokrenuti inovacije, poboljšati otpornost lanca snabdevanja i pristupiti finansiranju i podsticajima. Štaviše, oni mogu osigurati usklađenost sa propisima, umanjiti rizike i ojačati odnose sa zainteresovanim stranama.

KLJUČNE REČI: održiva ekonomija, ekonomija znanja, zelena ekonomija, eko sertifikacija, eko-inovacije.

UVOD

Predmet istraživanja rada su ekonomski izazovi i mogućnosti povezane sa eko-sertifikacijom proizvoda i implementacijom sistema ekološkog menadžmenta u kontekstu održive ekonomije znanja. Kako globalna zabrinutost oko održivosti životne sredine i dalje raste i težnja da se operativno sprovedu zacrtani planovi i ciljevi, preduzeća su pod sve većim pritiskom da usvoje ekološke prakse i pokažu svoju posvećenost ekološkoj odgovornosti kroz programe sertifikacije. U radu su razmatrane i utvrđivane ekonomske implikacije eko sertifikacije i ekološkog upravljanja za preduzeća, naglašavajući potencijalne prednosti ulaganja u održivu ekonomiju znanja. Takođe se bavi ulogom univerziteta u podsticanju ove tranzicije promovisanjem istraživanja, obrazovanja i saradnje. Baveći se ekonomskim izazovima i mogućnostima povezanim sa eko-sertifikacijom i ekološkim menadžmentom, ovaj rad ima za cilj da pruži vredan uvid u to kako preduzeća mogu da investiraju u održivu ekonomiju znanja, istovremeno doprinoseći zaštiti životne sredine i dugoročnom ekonomskom rastu.

Pozadina i značaj eko sertifikacije i ekološkog menadžmenta su ukorenjeni u sve većem prepoznavanju hitne potrebe za ekološkom održivošću i odgovornim upravljanjem resursima. Suočavanje sa posledicama ekonomije obima i ekspanzije proizvodnje i iscrpljivanja ograničenih prirodnih resursa s jedne strane i globalnog zagrevanja i klimatskih promena na drugi, političari, naučnici i donosioci odluka bore se sa ogromnim izazovima u konstruisanje i sprovođenje politika (Jesic, Okanovic, 2022). Iako postoje brojne kritike (Corvellec, Stowell, Johansson, 2021) upućene cirkularnoj ekonomiji i cirkularnoj poslovne modele, tvrdeći da cirkularna ekonomija

ima difuzne granice, nejasne teoretske te da se njena implementacija suočava sa strukturalnim preprekama. Cirkularna ekonomija se zasniva na ideološka agenda kojom dominiraju tehnički i ekonomski računi, što donosi neizvesnost doprinose održivosti i depolitizuje održivi rast (Jesic, J, 2022). Ekološka sertifikacija pruža način za preduzeća da ispune zahteve potrošača za održivim i ekološki prihvatljivim opcijama dok demonstriraju svoju posvećenost odgovornoj praksi koja neće štetiti životnoj sredini. Ekološki menadžment ima za cilj obnavljanje i održavanje ekološke ravnoteže, koja je od suštinskog značaja za dobrobit i prirode i ljudskih društava. Eko-sertifikacija i ekološki menadžment predstavljaju suštinske operativne alate u rešavanju gorućih ekoloških izazova savremenog doba. Teme su od značaja posvećene odgovornom korišćenju resursa, smanjen uticaj na životnu sredinu i održivu budućnost. Kako globalna zajednica nastavlja da se bori sa ekološkim krizama, ovi koncepti će ostati značajni u negovanju harmoničnog odnosa između ljudskih aktivnosti i sveta prirode.

SISTEMI EKOLOŠKOG MENADŽMENTA, DETERMINACIJA I SVRHA EKOLOŠKOG UPRAVLJANJA

Od poslednje industrijske revolucije, privređivanje se posmatra kao proces koji podrazumeva ekstrakciju dostupnih prirodnih resursa, njihovu preradu, oblikovanje u finalne ili poluproizvode, distribuciju i upotrebu i, konačno, odlaganje. Takav model privređivanja je prepoznat kao „linearni model privrede“, u kojoj glavna paradigma glasi: uzmi – napravi/koristi – odloži (eng. take – make/use - dispose). Slika 1 daje uporedni prikaz kretanja proizvoda i energije u linearnoj i cirkularnoj ekonomiji. Sa napretkom društva i povećanjem standarda, koji se danas meri stopom BDP-a, paralelno raste i upotreba prirodnih resursa i energije. Dakle, u linearnom modelu ekonomije, nakon isteka „životnog veka“ proizvoda, isti se dugo vremena odlagao na deponije, te se zajedno sa eksploatacijom prirodnih resursa povećavala i količina generisanog otpada (. Sistemi ekološkog menadžmenta odnose se na strukturirani pristup koji organizacije usvajaju kako bi osigurale da njihove operacije imaju minimalan negativan uticaj na životnu sredinu, istovremeno promovišući održivost i ekološku odgovornost. Primarna svrha sistema ekološkog menadžmenta je da integriše pitanja životne sredine u opšti okvir upravljanja organizacije. Ovo uključuje procenu, praćenje i kontinuirano poboljšanje ekoloških performansi u svim aspektima aktivnosti organizacije (Mitrović, Radosavljević, Vese-

linov, 2021). Prelazak na klimatski neutralnu, klimatski otpornu i ekološki održivu ekonomiju zahtevaće značajna ulaganja. Postizanje postojećih klimatskih i energetske ciljeve za 2030. zahteva dodatna ulaganja od 260 milijardi evra godišnje. Značajni resursi će takođe biti potrebni u drugim sektorima, posebno u poljoprivredi, za rešavanje širih ekoloških izazova, uključujući gubitak biodiverziteta i zagađenje, zaštitu prirodnog kapitala i podršku kružnoj i plavoj ekonomiji, kao i ljudski kapital i društvena ulaganja u tranziciji (Jesic, Okanovi, Andrejevic Panic, 2021). U osnovi ekonomskih izazova, kada je u pitanju i sistem ekološkog menadžmenta, su početni troškovi implementacije. Uspostavljanje sistema ekološkog menadžmenta može zahtevati značajna ulaganja unapred u smislu tehnologije, infrastrukture i obuke osoblja. Drugi izazov je povezan sa svešću i prihvatanjem promene, tačnije osiguranja da svi zaposleni razumeju i prihvataju ekološke prakse što može zahtevati stalnu obuku i programe podizanja svesti, koji mogu zahtevati velike finansijske i vremenske resurse. Dodatne troškove može izazvati i potreba za novim usklađivanjima sa propisima. Pridržavanje sve strožih ekoloških propisa može dovesti do troškova uskladenosti za praćenje, izveštavanje i ispunjavanje novih standarda. Sa druge strane, ekonomske koristi od sistema ekološkog upravljanja su mnogostruke i daleko dugoročnije od inicijalnih troškova.

GLAVNE KOMPONENTE SISTEMA EKOLOŠKOG MENADŽMENTA

U izuzetno promenljivom poslovnom okruženju gde je jedina konstanta bio osnovni ekonomski zakon ograničenosti resursa u 21. veku pokazao koliko i čovekovo stanište i način funkcionisanja ljudske civilizacije može biti ugroženo ukoliko ne poštuje i zakone prirode. Promena osnovne postavke ekonomskog sistema funkcionisanja gde ograničene resurse štedimo, dok već upotrebljene koristimo više puta je samo jedan od koraka i aktivnosti za promenu ka sistemu ekološkog menadžmenta. Glavni koraci i šira postavka kreće od uspostavljanja jasne politike zaštite životne sredine koja osigurava posvećenost svih institucionalnih činilaca u sistemu organizacije održivosti i ekološkoj odgovornosti. Osnovni element u sistemu svakako predstavlja procena rizika po životnu sredinu na individualnim nivoima organizacije, tačnije, identifikovanje potencijalnih ekoloških rizika povezanih sa poslovanjem organizacije i razvoj strategija za njihovo ublažavanje. Nakon osiguravanja strategija i pravaca delovanja, aktivnosti i konkretni koraci se odnose, u načelu, na: 1. Praćenje i merenje učinka:

Implementacija mehanizama za merenje i praćenje ekoloških performansi, kao što su ključni indikatori učinka i izveštaji o održivosti; 2. Kontinuirano poboljšanje: Podsticanje kulture stalnog poboljšanja postavljanjem ciljeva, sprovođenjem redovnih revizija i sprovođenjem korektivnih radnji kada je to potrebno; 3. Angažovanje zaposlenih: Uključivanje zaposlenih na svim nivoima u ekološke inicijative i negovanje osećaja vlasništva i odgovornosti; 4. Angažovanje zainteresovanih strana: Angažovanje sa zainteresovanim stranama, uključujući kupce, dobavljače i zajednicu, radi rešavanja njihovih zabrinutosti i prikupljanja doprinosa o pitanjima životne sredine; 5. Uskladenost sa zakonima i propisima: Osiguranje striktnog poštovanja zakona i propisa o zaštiti životne sredine relevantnih za industriju i lokaciju organizacije.

Tabela 1. Prednosti i nedostaci uvođenja sistema ekološkog menadžmenta

<p>Ekološke prednosti: Smanjen uticaj na životnu sredinu: Održiva ekonomija znanja daje prioritet ekološkim praksama, što dovodi do smanjenja potrošnje resursa, zagađenja i emisije gasova staklene bašte.</p>	<p>Početni troškovi i visoke početne investicije: Izgradnja održive ekonomije znanja zahteva značajna početna ulaganja u istraživanje, obrazovanje, infrastrukturu i tehnologiju.</p>
<p>Ekonomске prednosti, inovacije i rast: Ulaganja u istraživanje i obrazovanje pokreću inovacije, koje mogu dovesti do razvoja novih zelenih tehnologija, industrija i ekonomskog rasta.</p>	<p>Izazovi tranzicije i otpor promena: Postojeće industrije i preduzeća mogu se odupreti prelasku na održive prakse zbog potencijalnih poremećaja u njihovim trenutnim operacijama. Takođe, tranzicioni period može potrajati duže od perioda da ulaganja u održivost donesu vidljive ekonomske koristi, što može odvratiti neke zainteresovane strane.</p>
<p>Otvaranje radnih mesta: Održive industrije često stvaraju prilike za zapošljavanje u oblastima kao što su obnovljiva energija, konsalting u oblasti životne sredine i razvoj zelene tehnologije.</p>	<p>Neizvesnost politike i nestabilnost propisa: Vlade mogu da promene ekološke propise i podsticaje, utičući na ekonomsku održivost održivih praksi.</p>

<p>Konkurentnost: Organizacije koje prihvataju održivost često su konkurentnije na globalnom tržištu, pošto potrošači sve više preferiraju ekološki prihvatljive proizvode i usluge.</p>	<p>Ograničenja resursa: Pristup resursima kao što su finansiranje, kvalifikovana radna snaga i sirovine mogu ograničiti tempo rasta u održivoj ekonomiji znanja.</p>
<p>Društvene pogodnosti: Poboljšanje kvaliteta života: Održiva ekonomija znanja može dovesti do poboljšanja javnog zdravlja, čistog vazduha i vode i opšteg blagostanja.</p>	<p>Socijalne nejednakosti i ekonomski dispariteti: Neki segmenti stanovništva mogu biti ostavljeni u tranziciji ka održivoj ekonomiji znanja, što će pogoršati razlike u prihodima.</p>
<p>Pravičnost i inkluzivnost: Ulaganja u obrazovanje i inovacije mogu pomoći da se premoste socioekonomski jaz i promovišu inkluzivnost.</p>	<p>Takmičarski izazovi globalne konkurencije: Globalno tržište je visoko konkurentno, a održiva preduzeća mogu se suočiti sa izazovima iz zemalja sa nižim ekološkim standardima i troškovima.</p>
<p>Dugoročna otpornost: Prilagodavanje promenama: Održiva ekonomija znanja je u boljoj poziciji da se prilagodi ekološkim i ekonomskim promenama, smanjujući ranjivost.</p>	<p>Nepredviđene posledice i nenaмерne štete: Dobronamerne inicijative za održivost ponekad mogu imati nepredviđene negativne uticaje na industrije ili zajednice.</p>
<p>Međunarodna saradnja i globalna partnerstva: Saradnja sa drugim zemljama na inicijativama održivosti može podstaći međunarodnu dobru volju i saradnju.</p>	<p>Etička razmatranja i etičke dileme: Balansiranje ekonomskog rasta sa ekološkom i društvenom odgovornošću može predstavljati etičke dileme, posebno u industrijama sa istorijom štete po životnu sredinu.</p>

Izvor: istraživanje i razmatranje autora

Da bi maksimizirale ekonomsku profitabilnost od sistema ekološkog menadžmenta, organizacije treba da sprovedu temeljne analize troškova i koristi, da usklade svoje ekološke inicijative sa svojom ukupnom poslovnom strategijom i razmotre dugoročne prednosti održivosti. Efikasna komunikacija i angažovanje sa zaposlenima, dobavljačima i drugim zainteresovanim stranama takođe su ključni za uspešnu implementaciju i profitabilnost. Na kraju krajeva, ulaganja u ekološki menadžment mogu doprineti ne samo krajnjoj liniji kompanije, već i njenoj otpornosti, reputaciji i konkurentskoj poziciji na tržištu. EMAS (EMAS - Eco Management and Audit Scheme) predstavlja program Evropske unije kojim se omogućava organizacijama da verifikuju svoj sistem menadžmenta životnom sredinom

u skladu sa odgovarajućom Uredbom EU (Uredba (EZ) br. 1221/2009). Sa aspekta cirkularne ekonomije, EMAS je izuzetno značajan jer je prepoznat kao najkredibilniji sistem menadžmenta životnom sredinom koji pomaže organizacijama da primene efektivan sistem menadžmenta životnom sredinom, da u kontinuitetu poboljšavaju svoje performanse životne sredine i o tome na transparentan način javno izveštavaju (Vlada Republike Srbije, 2022).

EKO-SERTIFIKACIJA PROIZVODA I STANDARDI KAO OSIGURANJE ODRŽIVOSTI SISTEMA EKOLOŠKOG MENADŽMENTA

Organizacije često traže sertifikaciju da pokažu svoju posvećenost ekološkom menadžmentu. Uobičajeni standardi sertifikacije uključuju ISO 14001 (Sistemi upravljanja zaštitom životne sredine), LEED (Liderstvo u energetsom i ekološkom dizajnu) koji mogu da obezbede konkurentsku prednost tako što signaliziraju kupcima i partnerima da organizacija ispunjava ili premašuje utvrđene ekološke standarde. Ulaganje u eko sertifikaciju može imati ekonomsku isplativost za preduzeća, ali stepen profitabilnosti zavisi od različitih faktora, uključujući industriju, potražnju potrošača i specifičan program eko sertifikacije. Uprkos činjenici da se efekti upotrebe ekoloških oznaka ne mogu tačno izmeriti, oni postoje i često su vrlo izraženi. Današnji potrošači vrše pritisak na društvo i kompanije da daju jasne i precizne informacije putem ekoloških oznaka (Okanović, Ješić, Vukadinović, 2020). U konceptu zelene ekonomije, rast prihoda i zaposlenosti su vođeni javnim i privatnim ulaganjima koja smanjuju emisiju ugljenika i zagađenje, poboljšavaju iskoristljivost energije i efikasnost resursa i sprečavaju dodatne gubitke biodiverziteta i ekosistema (Jesić, Vukadinović, 2019, str. 379). Ekonomska isplativost ulaganja u eko-sertifikaciju zavisi od sposobnosti organizacije da efikasno iskoristi prednosti dok upravlja povezanim troškovima i izazovima. Preduzeća treba da sprovedu detaljne analize troškova i koristi, da razmotre dugoročnu održivost i da usklade svoje strategije eko-certifikacije sa svojim opštim poslovnim ciljevima kako bi maksimizirali profitabilnost i pozitivne uticaje na životnu sredinu. Pored toga, trebalo bi da ostanu prilagodljivi promenljivoj tržišnoj dinamici i preferencijama potrošača kako bi se obezbedio održiv ekonomski uspeh. Ulaganje u sisteme ekološkog menadžmenta može doneti ekonomsku profitabilnost za preduzeća, iako obim profitabilnosti varira u zavisnosti od faktora kao što su industrija, obim operacija i efektivnost primenjenih praksi ekološkog upravljanja.

ZAKLJUČAK

Primena modela cirkularne ekonomije mogli bi da smanje upotrebu energije u privrednim aktivnostima za više od 10%. Takođe, veliki potencijali u promeni „navike“ bacanja hrane, i efikasnijoj upotrebi materijala, renoviranju i u izgradnji, kao i uštedi energije, ciljevi su ovog modela (Vukadinovic, 2022). Sada, više nego ikada ranije, društvo u kome živimo treba da promeni sistem vrednosti svojih stanovnika u pravcu održivog razvoja i zaštite životne sredine. Država, lokalna zajednica, javni sektor, kompanije, ali i sektor visokog obrazovanja imaju posebno važnu ulogu u takvim nastojanjima. Uključujući takozvano ekološko obrazovanje u svoje programe, univerziteti širom sveta grade svest ljudi o važnosti borbe protiv negativnih uticaja čoveka na prirodu (Okanovic, Jesic, Vladimir Đaković, Vukadinović, Andrejević Panić, 2021). Da bismo maksimizirali prednosti i minimizirali nedostatke, neophodno je pažljivo planiranje, saradnja između zainteresovanih strana i strategije prilagođavanja. Dobro primenjen sistem ekološkog menadžmenta ne samo da pomaže organizacijama da smanje svoj uticaj na životnu sredinu, već donosi i ekonomske koristi kroz poboljšanu efikasnost, smanjene rizike i poboljšanu reputaciju. Ovi sistemi igraju ključnu ulogu u negovanju održivog i odgovornog pristupa poslovnom poslovanju u ekološkom i regulatornom okruženju koje se brzo menja.

SUMMARY

ECO-CERTIFICATION OF PRODUCTS AND ECOLOGICAL MANAGEMENT SYSTEM - ECONOMIC CHALLENGE AND INVESTMENT IN A SUSTAINABLE KNOWLEDGE ECONOMY⁴¹

Eco-certification of products and the implementation of ecological management systems are key components of investment in a sustainable economy. While they present economic challenges, they also offer numerous benefits and opportunities for businesses and the overall economy.

⁴¹ This research was supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia, grant number: 451-03-47/2023-01/200032; This research (paper) has been supported by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation through project no. 451-03-47/2023-01/200156 “Innovative scientific and artistic research from the FTS (activity) domain”

Main aim of this paper is to give an overview of the economic challenges involved and the potential returns on investment in a sustainable economy: Compliance costs, market access and differentiation, operational efficiency, innovation and product development, supply chain resilience, access to financing and incentives, regulatory compliance and risk mitigation, enhanced stakeholder relationships, etc. Overcoming inevitable obstacles, such as upfront costs, complexity and administrative procedure, limited standards and certification options in developing countries, industry stakeholders and local self-governance units strategically decide to lead their communities in the direction of a green economy. Eco-certification of products and the implementation of ecological management systems pose economic challenges, they present significant opportunities for businesses and the overall economy. By investing in a sustainable economy, businesses can access new markets, differentiate themselves, improve operational efficiency, drive innovation, enhance supply chain resilience, and access financing and incentives. Furthermore, they can ensure regulatory compliance, mitigate risks, and strengthen stakeholder relationships.

KEY WORDS: sustainable economy, knowledge economy, green economy, eco-certification, eco-innovations

Literatura:

- Jesic, J., Vukadinovic, S., (2019) Eco-Innovation Indicators As Indicators Of Green Economy And Sustainability Of Development, `Innovations as an initiator of the development, Innovations – development prospects`, International Thematic Monograph – Thematic Proceedings, Faculty of Applied Management, Economics and Finance Belgrade, 378-393.
- Ješić, J., Okanović, A., (2022) Eco-innovations – step by step towards circular economy and Net Zero by 2050, International Conference “The circular economy: “the number one priority” for the European Green Deal”, Novi Sad, Serbia, 19-21.09.2022.
- Ješić, J. 2022. Invited lecture: Circular economy course in Educons university new curricula - best practice case study of Biofor system company in eco-innovations, International Conference “The circular economy: “the number one priority” for the European Green Deal”, Novi Sad, Serbia, 19-21.09.2022.
- Hervé Corvellec, Alison F. Stowell, Nils Johansson (2021), Critiques of the circular economy, Journal of Industrial Ecology, Wiley. <https://doi.org/10.1111/jiec.13187>

- Jesic, J., Okanovic, A. & Panic, A.A. Net zero 2050 as an EU priority: modeling a system for efficient investments in eco innovation for climate change mitigation. *Energ Sustain Soc* 11, 50 (2021). <https://doi.org/10.1186/s13705-021-00326-0>
- Jelena Ješić, Simonida Vukadinović, Andrea Okanović, Dorota Kmiecik (2021) Barriers Of Implementing Eco-Innovation Policies In Western Balkan Countries, Proceedings From The International Scientific Conference “Sustainable Economic Transformation In The Postpandemic Period“, Educons University, Novi Sad, Sremska Kamenica, Serbia, p. 181-190.
- Andrea Okanović, Jelena Ješić, Vladimir Đaković, Simonida Vukadinović, Andrea Andrejević Panić (2021), Increasing University Competitiveness through Assessment of Green Content in Curriculum and Eco-Labeling in Higher Education, *Sustainability* 2021, 13(2), 712; DOI: <https://doi.org/10.3390/su13020712> (2020 IF=2.576) (M22)
- Andrea Okanović, Jelena Ješić, Simonida Vukadinović (2020), Mogućnosti upotrebe eko-oznaka u zelenim kampusima, *Scientific Professional Society for Environmental Protection of Serbia – Ecologica*, Beograd, 100 (XXVII), 624-632; ISSN 0354 – 3285. COBISS.SR – ID 80263175. (M51)
- Simonida Vukadinović (2022) Cirkularna ekonomija i zapošljavanje u Evropskoj uniji, Univerzitet Educons, Sremska Kamenica, Srbija, monografija, ISBN: 978-86-82088-08-0.
- Siniša Mitrović, Ivana Radosavljević, Milan Veselinov (2021) Cirkularna ekonomija kao šansa za razvoj Srbije, Štampanje ove publikacije pomogla je Misija OEBS-a u Srbiji.
- Vlada Republike Srbije (2022) Programa razvoja cirkularne ekonomije u Republici Srbiji za period 2022–2024. godine, Beograd, R. Srbija
- Ministry Of Environmental Protection Sector For Strategic Planning And Projects, Roadmap for circular economy in Serbia (2020) Slobodan Perović, Assistant Minister Aleksandra Vučinić, Head of the Group for Circular and Green Economy Expert Team: Sandra Kamberović, national expert Circular Change, Insitute For Circular Economy Ladeja Godina Košir, international expert Niko Korpar, junior consultant

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

338.1:502.131.1(082)

SCIENTIFIC Conference “Green transition in the economy - situation and perspectives” (2023 ; Sremska Kamenica, Novi Sad)

Proceedings from the Scientific Conference “Green transition in the economy - situation and perspectives” = “Zelena tranzicija u privredi – stanje i perspektive”, Novi Sad, Sremska Kamenica, Serbia 12th October 2023. / [urednik Marko Malović]. - Novi Sad ; Sremska Kamenica : Educons University, 2023 (Novi Sad : Tampograf). - 163 str. : ilustr. ; 25 cm

Radovi na srp. i engl. jeziku. - Tiraž 100. - Bibliografija. - Rezimei na srp. i engl. jeziku.

ISBN 978-86-82088-13-4

a) Циркуларна економија -- Зборници

COBISS.SR-ID 125552905